

Förvaltningschef har utfärdat riktlinjer rörande lärares och elevers kontakter med massmedia. – Fråga om förvaltningschefen härigenom kränkt den enskildes meddelar- och yttrandefrihet

Anmälan

AA klagade i en anmälan till JO på förvaltningschefen BB vid barn- och utbildningsförvaltningen i Ängelholms kommun. Han ifrågasatte om de riktlinjer som BB lämnat till lärare och elever på Villaskolan avseende kontakter med massmedia stått i strid med bestämmelserna om yttrandefrihet och meddelarfrihet.

Av anmälan framgick bl.a. följande. I början av maj 1999 pågick ett intensivt sökande efter en försvunnen pojke, elev på Villaskolan. Pojkens far anhölls och häktades misstänkt för brott i samband med försvinnandet. På skolan hölls den 10 maj ett informationsmöte där BB gav direktiv bl.a. om hur kontakter med massmedia skulle skötas. BB skulle ensam ansvara för allt informationslämnande till massmedia och eleverna skulle instrueras att vända ryggen till och gå ifrån platsen om det kom journalister till skolan. Ingen elev skulle prata med någon journalist. Eftersom AA själv är journalist innebar direktiven att hans egen son inte vågade prata med honom om vad som förevarit i skolan.

Utredning

Anmälan remitterades till Barn- och utbildningsnämnden i Ängelholms kommun för utredning och yttrande. Nämnden anförde i sitt remissvar bl.a. följande.

— — —

Den aktuella händelsen måste betraktas som mycket tragisk för alla inblandade och dessutom svår att hantera för berörda befattningshavare i kommunen.

En beredskap finns för situationer som denna, men ingen krissituation är den andra lik, vilket gör att ofta speciella åtgärder måste vidtas.

Söndagen den 9 maj på kvällen träffades kommunens krisgrupp, bestående av (namnen utelämnade här; JO:s anm.) för att diskutera den uppkomna situationen.

Ordinarie rektor på Villaskolan var utomlands på semester.

Krisgruppen gjorde upp om arbetsfördelning sinsemellan för att kunna trösta skolans elever, föräldrar och skolans personal på ett för alla så bra sätt som möjligt. Gruppen var helt överens om att någon borde sköta massmediakontakterna och man vädjade till BB att åta sig detta. Anledningen till detta var naturligtvis hänsynen till barnen.

Massmediabevakningen var redan intensiv och man väntade sig att den ytterligare skulle intensifieras på måndagen. Det ansågs från krisgruppens sida att det inte var rimligt – med hänsyn till den oro och osäkerhet som barnen kände – att journalister fritt skulle få gå runt på skolgården och i skollokaler för att få kontakt med enskilda elever.

Journalister från TV, radio och tidningar uppskattade denna ordning och i efterhand har flera massmediarepresentanter framfört positiva synpunkter på det sätt informationen genomfördes.

I en akut och speciell situation som denna ställs meddelarfriheten mot hänsynen till barnens bästa på ett avgörande sätt. Att BB och krisgruppen lät barnens bästa ha företräde är enligt nämndens bedömning både försvarbart och rimligt.

— — —

AA har kommenterat remissvaret.

I beslut den 9 mars 2000 anförde stf. JO Norell Söderblom följande.

Bedömning

I 2 kap. 1 § regeringsformen (RF) stadgas att varje medborgare gentemot det allmänna är tillförsäkrad yttrandefrihet, dvs. frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Begränsning av yttrandefriheten får enligt 2 kap. 12 § RF ske genom lag. Någon sådan begränsning är dock inte aktuell i förevarande fall.

I 1 kap. 1 § tredje stycket tryckfrihetsförordningen (TF) behandlas den s.k. meddelarfriheten. Denna innebär att det står var och fritt att, med vissa här inte relevanta undantag, meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst för offentliggörande i tryckt skrift till författare eller annan som är att anse som upphovsman till framställning i skriften, till skriftens utgivare eller, om för skriften finns särskild redaktion, till denna eller till företag för yrkesmässig förmedling av nyheter eller andra meddelanden till periodiska skrifter. En reglering motsvarande den i tryckfrihetsförordningen finns för lämnande av uppgifter till radio och television i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för den mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna har Europakonventionen blivit gällande som svensk lag. I konventionens artikel 10 punkt 1 anges att var och en har rätt till yttrandefrihet och att denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentliga myndigheters inblandning och territoriella gränser.

Det skydd för yttrande- och meddelarfriheten som regeringsformen och tryckfrihetsförordningen respektive yttrandefrihetsgrundlagen ger är ett skydd gentemot ”det allmänna”. Detta innefattar t.ex. kommunernas valda församlingar och förvaltningsorgan. Skyddet innebär att en myndighet inte får ingripa vare sig formellt eller informellt mot en tjänsteman hos myndigheten för att han eller hon använt sig av sin grundlagsskyddade rätt att yttra sig i massmedia eller på annat sätt gett uttryck för sin uppfattning.

AA har i sin anmälan gett uttryck för uppfattningen att BB:s direktiv i fråga om kontakter med massmedia inneburit en kränkning av ovanstående rättigheter. Nämnden har å sin sida framhållit att den vidtagna åtgärden skett i syfte att

underlätta för skolans personal och dess elever att hantera eventuella frågor från massmedia genom att de getts möjlighet att hänvisa till en talesman.

Det är självfallet inget som hindrar att man från en myndighets sida anger vissa kontaktpersoner som allmänhet och massmedia kan vända sig till vid behov. I ett fall som det förevarande är ett sådant förfarande också ofta att föredra då det bl.a. innebär att skolans anställda och elever lätt kan hänvisa till den angivna kontaktpersonen om de inte själva vill besvara frågor från media eller allmänheten. Skolans uppgift kan här i viss mån anses innefatta att skydda sina elever så att de i en svår situation inte utsätts för mer påfrestningar än nödvändigt. Det kan i detta sammanhang också påpekas att en skollokal inte är en allmän plats där allmänheten fritt kan uppehålla sig. Representanter för massmedia har således inte rätt att mot skolledningens vilja vistas där. Mot bakgrund av det anförda har jag inte några invändningar mot skolledningens åtgärd att BB angavs som kontaktperson gentemot massmedia.

Det är emellertid av stor vikt att företrädare för myndigheten inte uttrycker sig på ett sådant sätt som kan uppfattas som ett försök att hindra sina anställda, eller som i detta fall sina elever, att utnyttja sina grundläggande fri- och rättigheter, t.ex. genom att tala med journalister. Angivande av en särskild kontaktperson fråntar inte heller journalister eller allmänheten i övrigt rätten att ta kontakt med andra befattningshavare hos myndigheten. Med hänsyn till det missförstånd som uppenbarligen uppkommit finns det skäl att ifrågasätta om BB vid informationslämnande i skolan varit tillräckligt tydlig i nämnda avseenden. BB borde enligt min mening ha gjort klart för de berörda att angivandet av honom som särskild talesman inte hindrade andra att lämna uppgifter till massmedia om de så önskade.

Med det påpekande som jag gjort avslutas ärendet.